

## A weiningeri mítosz olvadása

## Melting the Weininger's Myth

Prof. dr. Forrai Judit DSc  
Semmelweis Egyetem  
[forraijud@gmail.com](mailto:forraijud@gmail.com)

*Initially submitted March 15, 2017; accepted for publication April 7, 2017*

---

### Abstract

One of the clashing changes of the versatile intellectual life in the Austro-Hungarian Monarchy is the emerging theories of evolution in sexology, psychology and social-Darwinism. Otto Weininger's main and only work, his magnum opus is his book entitled *Gender and Character*. Its concept represents a withered, obsolete, ideologically surpassed and absurd world. In his single work, Weininger as a robust representative of the masculine-androgen culture explored the metaphysical essence of the female character. When edited the book achieved a tremendous success, since it concerned the female and male gender, in other words the readers themselves while explaining their gender related characters. Its significance was based on the seemingly organic and compact system which was generously created by Weininger's remarkable knowledge and information while he endeavored to set it up by the genders and their relevant characters derived on the scale from the single cell's function to the macrocosmic world.

This study shows the critical analysis of works of the than famous experts with their impact on Weininger. Having applied the new discoveries of his era (especially those on epilepsy and hysteria) by mentioning the mental problems of both genders, Weininger studied intensively the conscience and further on the prodigy the genius and the ego-problem respectively. Profiling Weininger is tedious by the lack of primary sources, thus we try to explore his mystery partially by logic sequences, partially by complex evidences based on a new aspects of medical history. The question is which sources he had to deal with, how the than scientific discoveries influenced his way of thinking, what did he think of himself his gender role and character, which consequences or ideological patterns he drew out of these procedures. Why he aimed to solve the dichotomy of gender and character and tried to reconcile the eternal conflict of men and women and why he united in a logic chain the female substance and the Judaism. Why he paralleled man and women, the female character and being a Jew in a very repulsive manner. Why he did it in the era of evolving European nationalism when the anti-Semitic movements in Europe were pushed forward by the wide publicity of the Dreyfuss affair together with the combatant feminism and their counteractions. It is an additional question how the young and fresh graduated Weininger as a philosopher who converted to Protestantism succeeded to collect all these in a philosophical system and finally why he collapsed and committed suicide by all these burden.

**Kulcsszavak:** fin-de-siecle, szexualitás, férfi-nő ellentét, masculin-androgyn nézetek, epilepszia-hisztéria, Weininger halála

**Keywords:** fin-de-siecle, sexuality, male-female contrast, masculin-androgyn views, epilepsy-hysteria, Weininger's death

## 1. Bevezető

Otto Weininger életének egyetlen főműve, magnum opusa a *Nem és jellem*<sup>1</sup> című könyv. Eszmeisége egy letűnt, elavult, ideológiailag meghaladott, torz világot képvisel. Kiss Endre, A „k. u. k. világrénd” halála – Bécsben<sup>2</sup> c. átfogó kismonográfiában, a századforduló utolsó harmadának ideológiai kritikai és eszmetörténeti elemzése során a monarchia sokrétű szellemi életének lényeges, ám ellentmondásos változásait, trendjeit állítja párhuzamba. Illusztrálva. A bukás fontosabb okainak bemutatását egyedi logikai sorrendbe állítva fogalmazza meg, felmutatva többek között e kor, a *fin-de-siecle* egyik tragikus ideológiáját és annak képviselője, Otto Weininger portréját is, „Az impresszionizmus tragikumája, Otto Weininger” c. fejezetben.

Weininger, a masculin-androgyn kultúra erőteljes képviselőjeként a női jellem esszenciájának metafizikáját vizsgálta, amely megjelenése idején hatalmas sikerek örvendett, hiszen a könyv a férfi és női nemről, vagyis magukról az akkori olvasókról és az általuk képviselt, nemükkel összefüggő jellemek kifejtéséről készített mű volt. Különlegessége abban állt, hogy nagy ívű művében az addigi felhalmozott, figyelemre méltó ismeret- és tudásanyagát felhasználva, megpróbálta a nemeket és azok jellemét, a sejt működésétől a világmindenség felé haladva, látszólag organikus módon egy egységes rendszerré formálni. Mint a későbbiekben láthatjuk, hasonló próbálkozások már voltak előtte. Inkább népszerűsítő mű lett könyve, amely rövid évtized alatt több mint 12 kiadást ért meg, de a könyv megvétele után a széles publikum (85%-ban) nem olvasta el a művet, szokás szerint csak beszéltek róla sokan, sokféléen, afféle társasági *shick*-ként.

Nyílt egyszerűséggel írja a női és férfi egyedek kifejlődését (tárgyi tévedésekkel),<sup>3</sup> a nemi vonzás általa meghatározott törvények szerint a szexuális eltévelyedéseken keresztül a nemi jellemtant morfológiai realitássá téve, hogy eljusson a nő társadalmi szerepéhez, az emancipált nőhöz. Korának új pszichológiai ismereteit alkalmazva, a két nem lélektani problémáit felvetve elérkezik az öntudatig, ezen keresztül a tehetségig és a zsenialitásig, az én-problémán keresztül. Majd a nemek társadalmi szerepe kerül sorra, az anyaság és prostitúció, „ringyóság” egyidejű tárgyalása - mint a női szerepek dualitása - az erotika és esztétika, a szerelem eszméjének problematikája. A nő helyét keresi az univerzumban, a lényét és az értelmét. Meghatározza a két nemet, mint a mondat szerkezetének két alkotó elemét, az alanyt és a tárgyat, kijelentve az univerzum megmásíthatatlan érvényét: a férfi Valami, a nő Semmi. A következőkben, fajantropológiai fejtegetésében a zsidóság kerül

<sup>1</sup> Otto Weininger: *Nem és Jellem* - Elvi tanulmány Bp. Dick Manó kiadása. Fordította: Gábor Andor. 1913.

<sup>2</sup> Kiss Endre: *A k.u.k. világrénd halála Bécsben*. Magvető Kiadó. Gyorsuló idő. Budapest. 1978.

<sup>3</sup> Tele van anatómiai elnagyoltságokkal, az anatómiai ismeretek helyett filozófiai meggyőződését írja, a nő teljes másolata a férfinak, vagyis here, mellékhere mintájára a nőknél a petefészek és a „melléketefészek” képletet írja le 28. old)

górcsőve alá. Ebben az eszmefuttatásában kissé zavarosan, de a világmindenség zsidó változatát, képét mutatja be, leszögezve, hogy a zsidóság nem azonos a nőiességgel, de a zsidó, mint eszme, a zsidó zene, az önértékelés hiánya, a lélektelenség, az amoralitás, a zsidó komolyság- és áhítat hiánya stb., vagyis a gyengeség, a hiányok, a negatívumok mind jellemzőek a zsidóságra, mert ilyen jellegzetes a típusa, karaktere. Majd visszatér az emberiség eszmei problémáin belül a nőhöz, mint nagy, egyetemes kerítőhöz. Vizsgálatának egyik kiemelkedő része a férfiak elnőiesedése, a nő, aki nem érti az erotikát, csak a szexualitást, a nő, mint az emancipáció ellensége, majd végül kifejti a zsidóság és a nő problémája rabszolgaságukban azonos. Itt a párhuzam korábbi kijelentése ellenére talán mégis összecseng a női princípium és a kirekesztett etnikai csoport között. Műve utolsó fejezete, a *Nő és az emberiség* már egy teljesen kifordult világot mutat, vizionálja az olyan, szexus nélküli világot, ahol a nők nem felszabadultak, hanem emancipáltak a férfikkal, nem anyák már, nem családi tűzhely őrök és nevelők, hanem végre koitusz-mentesek, így teljesen erényesek és etikusak, miként a férfiak, átmennek a valóságból - a tárgyból az ideákba, vagyis mitikus alanyok lesznek, akkor rend lesz a világban.

A weiningeri „profilkészítést” nehezíti az elsődleges források hiánya, ezért részben logikai sorok felállításával, részben bonyolult bizonyítással próbálunk egy új aspektus szerint, orvostörténeti szempontok alapján következtetni a weiningeri rejtélyre. Milyen források álltak rendelkezésére, mennyire hatottak gondolkodására a kor új tudományos eredményei, azok hogyan jelennek meg a művében, mit gondolhatott önmagáról, a nemi helyzetéről és a jelleméről, milyen következtetésre, ideológiai eredményre jutott mindezekből Miért a nemiség és a jellem dichotomiáját, illetve a férfi és nő kibékíthetetlen ellentétét próbálta „megoldani,” és miért fűzte egy logikai láncra a nőiséget és a zsidóságot? Miért vont párhuzamot a férfi-nő, majd a női nemi jellem és a zsidóság ellenszenves, visszataszító jellemrajzában megírásában, abban a világban, ahol az európai nemzetiség tudat, a Dreyfuss ügy hatására nagy publicitást kapott és felgyorsultak az európai antiszemita politikai mozgalmak, ahol kialakult az egyre hangosabb feminista mozgalom és azok ellenhatása is. Kérdés még, hogy a pszichológia nagy korszaka kezdetének ismereteivel hogyan sikerült egy filozófiai egységbe foglalnia mindezt a fiatal, friss diplomás, protestáns vallásra áttért filozófus Weiningernek, végül miért roppant össze és minek a súlya alatt, s lett öngyilkos?

Az a milió, melyben élt - a századforduló Bécs - nagy változásokon ment keresztül. A régi „haldokló” Monarchia felett egy új készült kialakulni, és megváltozott a politikai-ideológiai akarat; tudományos felfedezések sora, meghatározó művészeti irányzatok mind, hozzájárultak ahhoz, hogy új világszemléletek, életérzések alakuljanak ki. Ebben foglalt helyet Weininger, korának érdekesen tragikus alakja.

A 19. század második felében a tudományterületek kialakulása és differenciálódása az új kutatások, felfedezések eredményei, egymásra hatása segített abban, hogy a társadalmi és szakmai diskurzus mentén elinduljon a szexológia, új diadalútján, a maga nagy tévedéseivel, kétségeivel, újszerű meglátásaival. Ebben szerepe volt más tudományok fejlődésének is, amelyek az adott tudományág szemszögéből, más-más alapról kiindulva vizsgálta a nemiséget

(pl. biológiai, antropológiai, kriminalisztikai, pszichológiai, etnológiai, filozófiai,<sup>4</sup> esztétikai, művelődéstörténeti), valamint a társadalomtudomány interdiszciplináris törekvéseinek megfelelően több irány, teória, látásmód, logika jelent meg a témában, s látott újdonságként napvilágot. Nem csak új témák kerültek feldolgozásra, hanem új elnevezések, fogalmak is, új meghatározások alapjaiként.

Weininger célja az volt, hogy a férfi- és női nem egymáshoz való viszonyának társadalmi relációit egy új logikai egységbe foglalja, új szexuál-pszichofilozófiai rendszert alakítson ki beépítve az új tudományos nézeteket a szociál-antropológiától kezdve, a pszichológián keresztül, irodalmi alkotások ilyen jellegű elemzésével, matematikai, statisztikai, embriológia, fejlődéstani, stb. egységes rendszert találjon. Ám lángoló, fiatal, túltengő önbecsülése, hatalmas ismeretanyaga még nem biztosíték arra, hogy valóban tudományosak, életképesek, logikusak, igazak a gondolatsorai.

## 2. Korabeli szexuális szakirodalom kialakulása és hatása Weiningerre

1. Weininger már kora fiatalságától rengeteget olvasott, egyetemi éveire hatalmas tudást gyűjtött össze. Mivel több nyelven beszélt (francia, angol, olasz, norvég, spanyol), követte az akkori európai szexológiai, filozófiai, pszichológiai szakirodalmat, melyet részletesen ismert. Ezek a művek befolyásolták, alakították gondolkodását. Nem teljességre törekedve, csak azokat az elemeket mutatjuk fel, amelyek nyomon követhető hatással voltak Weiningerre. Abban az időben többnyire neurológusok, vagy patológusok foglalkoztak e témával. A patológiai szemlélet több okból volt szinte az első helyen a tudományos magyarázatokban. A patológia tudomány az a konkrét tudományág, amely ebben az időben a belgyógyászat és egyéb szakmák végső igazolása. Miután célzott gyógyszer még nincs - hiszen a gyógyszeripar csak a 20. század elején kezd kialakulni a vegyiparból, a festékiparból -, a komoly betegségben szenvedők gyógyszeres kezelés hiányában meghaltak, s mint ismeretes a II. bécsi orvosi iskola (Semmelweis, Rokitánszky, Skoda, stb.) szemlélete szerint minden diagnózis a kórbonctani leletekkel nyer végső igazolást. Az orvosnak a beteg halála után a boncteremben kellett megbizonyosodnia diagnózisának helyességéről, vagyis a boncoláskor egyértelműen kiderül a szervek, szövetek elváltozásai igazolásául, hogy valóban helyes volt-e a diagnózis felállítása. Ez volt a teljes íve, és egyben a feedbackje a betegség helyes felismerésének. A szöveti és sejt szinten történt észlelhető elváltozások jelentették, igazolták a betegség voltát a cadaverben. Ettől váltak igen nehezen igazolhatónak a pszichiátriai betegségek, miután az akkori tudás és technika nem tette lehetővé ezt az igazolási módot. S ez lesz végül a csapdája a szexuális diszfunkciók vizsgálatának és konkrét meghatározásának, aberrációknak stb. is, maga a kimutathatlanság. Így a megállapítások patofiziológiai hiánya kétségessé tették a feltételezett diagnózis helyességét, ettől csak teóriák maradtak (pl. az évezredek óta ismert epilepszia szöveti elváltozásának egyértelmű bizonyítása még ma is hiányos).
2. A másik fontos szerepe a patológiának maga a szexualitás „diadalútja,” helyzetének a társadalomba való lassú integrálása. A történelem során évszázadokig a házasságon kívüli bármilyen szexus is, avagy az átlagtól eltérő, szélsőséges, szexuális viselkedés kriminális cselekedet volt. A századfordulón a megítélés a patológia felé irányult, a kriminális és morális ítéletek helyett azok medikalizálása felé tolódott el, megtartva a jelzést a társadalom

<sup>4</sup> Kiss E.: Vita Femina. Szerelemfilozófia Nietzsche-i alapokon. Kaleidoscope Művelődés- tudomány- és orvostörténeti folyóirat. 2013. Vol. 4. No.6. 39-74.

elzárkózásának, hogy patológiás ez a fajta viselkedés. Nem büntetendőnek, de kezelendőnek tartották az átlag szexuális viselkedéstől bármilyen eltérőt. Felmerül a kérdés mi tartozott az átlagba akkor? (A viktoriánus kor „engedélyezett” szexuális szokásainak igen szűk keresztmetszete volt pl. a női hálóinggen kialakított kis átmérőjű un. Venus nyílás szolgált a házastársak szexuális testi kapcsolatának „normális,” közlekedési módjára).

A következőkben csak néhány, Weiningerre ható szerzőt és művet emelünk ki.

Gall- Carus- Lombroso

Tudománytörténeti mérföldkőnek tekinthető a mentális jelenségek magyarázata fejlődésében, az agyban lévő lokalizációk keresése során kialakult *messmerizmus* mellett, a *kranológia*, vagy *organológia*, melyet Franz Joseph Gall<sup>5</sup> (1758-1828) indított el, később folytatója Spurzheim<sup>6</sup> (1776-1832) aki a *frenológia* kifejezést használta e vizsgálódásra először. Rendkívül népszerű mozgalommá vált az az anatómiai elgondolás, hogy a különböző pszichológiai tulajdonságok láthatók, megérinthetők és magyarázhatók az anatómiai elváltozásokban, vagyis a lélek, a jellem kézzel bizonyítható dudorokban tapintható valósággá válik. Ezen vizsgálatok jelezték az átlagtól eltérő viselkedést, jellemet; az anatómiai, alkati, kvalitatív bizonyíték alapján determinált eltérőt, legyen az zseni, bűnöző, szexuálisan más, pl. homoszexuális, vagy prostituált stb. Gall az első agytérkép megrajzolója a maga anatómiai elgondolásai alapján, 27 funkcionális központot feltérképezve alkotta meg az első pszichológiai<sup>7</sup> alapon működő agy „tér szerkezetét”, bőséges adatokat gyűjtve a börtönökben lévő tolvajok és gyilkosok, valamint az elmebetegek koponyája vizsgálatával.

A frenológiának ellentmondanak Darwin evolúciós fejlődéséről alkotott nézetei, mert okfejtésében alapvető szerepe van a környezeti hatásnak az egyed fejlődésének alakulásában. *“Könnyen tévedhetünk, amikor valamilyen jellemvonásnak fontosságot tulajdonítunk, és azt hisszük, hogy a természetes kiválasztás fejlesztette ki. Semmi esetre sem szabad elfeledkezniük a megváltozott életkörülmények határozott hatásáról, aztán az úgynevezett spontán változásokról sem (amelyek látszólag igen csekély mértékben függenek a külső feltételek természetétől), vagy a régen elveszett jellegekre való visszaiütés hajlamáról, illetve a bonyolult*

<sup>5</sup> William A. Lessa. 1957. Franz Joseph Gall, Inventor of Phrenology and His Collection. Erwin H. Ackerknecht, Henri V. Vallois, Claire St. Leon. American Anthropologist volume 59 issue 6 on pages 1141 to 1142 <http://dx.doi.org/10.1525/aa.1957.59.6.02a00670>, François Joseph Gall et sa collection. By Erwin H. Ackerknecht and Henri V. Vallois, Lucile E. Hoyme 1956.: François Joseph Gall et sa collection. By Erwin H. Ackerknecht and Henri V. Vallois. Mémoires du Muséum National d'Historie Naturelle, n.s. Sér A, t. 10, fasc. 1, pp. 92, 2 pl. Paris, 1955. Phrenology: Fad and science. A 19th-century American crusade. By John D. Davies. 203 pp. Yale Univ. Press, New Haven (Yale Historical Pubs., Miscellany 62), 1955. American Journal of Physical Anthropology volume 14 issue 2 on pages 333 to 336 <http://dx.doi.org/10.1525/aa.1957.59.6.02a00670>

<sup>6</sup>Spurzheim népszerűsítette a frenológia kifejezést a görög „phrenos” agy szóból. erkölcsi és vallási okokból átnevezte a Gall által az agyfelületen kijelölt 26 területet, amelyeket szerinte keskeny, üres sávok választanak el egymástól. Stanley Finger: Minds Behind the Brain: A History of the Pioneers and Their Discoveries. 2005. Oxford Scholarship Online: January 2010.

<http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780195181821.001.0001/acprof-9780195181821-chapter-9>, <http://dx.doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195181821.003.0018>

<sup>7</sup> Young, Robert M. 1990. Mind, Brain, and Adaptation in the Nineteenth Century: Cerebral Localization and Its Biological Context from Gall to Ferrier. Oxford University Press. <http://human-nature.com/mba/mba1.html>



*növekedési törvényekről, mint a korreláció, a kompenzáció, vagy az egyik résznek a másikra gyakorolt nyomása stb., végül a szexuális szelekcióról, amelynek révén a kizárólag az egyik nem számára előnyös jellegek gyakran többé-kevésbé hiánytalanul átöröklődnek a másik nemre, holott annak nincsen haszna belőle. Am az ily módon közvetve szerzett struktúrák, noha először nem jelentenek előnyt a faj számára, később új életfeltételek között, egy új életmódnak megfelelően, a módosult utódok javára szolgálhatnak”<sup>8</sup>*

Ebből egyenesen következik az a logikai kérdés, hogy mindez hogyan alakul ki? Öröklődik? Francis Galtonnak (1822-1911) az öröklődő génuszról, vagy lángelméről szóló kutatásai megalapozták későbbi, a Lombroso-i örökléssel és statisztikával foglalkozó elméletet. A kriminológiai tudomány fejlődése is lényegesen előremozdult e korszakban, részben az azonosítás biometriai új ismeretanyagával, részben a női és férfi bűnelkövetés különbségének magyarázatával. A fő különbség az volt, hogy a két nem kétféle jellemmel vesz részt a bűnözésben, vagy deviáns viselkedésben. A tévedések korai felismerése ellenére Gall gondolatát továbbviszi Cesare Lombroso és William Ferrero is, akik 1895-ben azzal az elmélettel álltak elő, hogy a nőkhöz kapcsolódó cselekmények pl. a prostitúció, vagy a tipikusan női bűnelkövetési formák velük születettek, és fizikai karakterisztikájukra vezethetők vissza. Lombroso és Ferrero munkája a női bűnözésről<sup>9</sup> jellegzetes terméke a századforduló biológizmusának.

A biológiai determinizmus feloldhatatlanná teszi a mély ellentétet a férfiak és nők között, s e szemlélet visszaköszön Weininger művében. Az általános „Nő” a másik nem képviselője, kevesebb értékű, mint a Férfi, s magában hordozza a női viselkedési szerep jellegzetes formáit, az anyaság és a prostitúció kettősségét.

Lombroso elveit követi Weininger, aki úgy gondolja, a hazugság, butaság stb. a női karakter organikus része; a nő igazságérzete hiányzik; kevesebbet gondolkodik, és nem tud különbséget tenni igaz és a hamis között.

J. K. Lavater (1741-1801) teológus, lelkész az arc vonásait és a lélek szenvedélyeit tanulmányozza.<sup>10</sup> A karakterológia mindazt pótolta, illetve kiegészítette, ami hiányzott a frenológiából. E tan megalapítója C. G. Carus (1846), de az elnevezés J. Bahnsentől (1867) származik. Frenológiai vizsgálatait után néhány évvel Carus már nemcsak a koponya anatómiáját vizsgálja, hanem összetett jellemvonásokat keres a testtartás és mozgás között. Az arkifejezés „*symbolikájával*” együtt írja meg több mint 40 éves vizsgálódásait és tapasztalatait *Symbolik der menschlichen Gestalt* című könyvében, melyben már a pszichológia is megjelenik, az álom képében, mint a tudat alatti létnek a megjelenése,

<sup>8</sup> Charles Darwin: On origin of Species by means of natural selection, or the preservation of favoured races in the struggle for life. London: John Murray. [1st edition] 1859. <http://darwin-online.org.uk/content/frameset?pageseq=1&itemID=F373&viewtype=side>  
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.68064> ford. A fajok eredete. Természetes kiválasztás útján. Kampis György. Budapest: Neumann Kht., 2004. 149. <http://mek.oszk.hu/05000/05011>

<sup>9</sup> Lombroso, Cesare – Ferrero, William: The Female Offender. D. Appleton and Company, New York, 1895. <https://archive.org/details/femaleoffender00lomb>, <http://dx.doi.org/10.1037/14150-000>

<sup>10</sup> Fiziognómiai folyóiratot szerkeszt. 1774-től 1778-ig publikált négykötetes művét, Lavater, Johann Caspar: Physiognomische Fragmente, zur Beförderung der Menschenkenntnis und Menschenliebe.

pszichiátriai szemlélettel.<sup>11</sup> Lassan tágul a karakterológia a fiziognómia,<sup>12</sup> pszichoanalízis, grafológia, mozgás- és kézismeret tudásanyagával (Dilthey, Kretschmer, Klages, Jung stb.). Carus vizsgálatai szerint a deviáns viselkedés tudományosan igazolható és bizonyíthatóságot nyert.

Havelock Ellis (1856-1926) angol szexológus, az *Eugenics Education Society* alelnöke, megjelent könyveinek kronológiailag első harmadát,<sup>13</sup> nézeteinek kezdeti szakaszát már ismerte Weininger, többször hivatkozik is rá. Ellis számtalan észrevétele, részletes leírása visszaköszön Weininger művében. 1894-ben jelentette meg a *Man and Woman. A study of human secondary sexual characters* c. könyvét. E művében az állításait a megjelenést megelőző 12 évben gyűjtött esetleírásai alapján teszi közzé, a férfi és női viselkedésben az anatómiai, biológiai, társadalmi különbségeket antropológiai és pszichológiai aspektusból vizsgálja. Könyve első részében a két nem testének, szerveinek és azok működésének összehasonlítását írja le pl.: a vese, a gerincoszlop, vagy a koponya paramétereit a Bertillon-féle skála szerint láttatja, kiemeli - ezt átveszi Weininger a matematikai fejtegetéseiben - Lombroso eredményeit, a mozgás és az érzékszervek differenciált, nemek szerinti működését részletezi, a vitalkapacitástól a metabolizmusig, az összes szervrendszer működését vizsgálja. Külön fejezetet szentel a különböző mérgezéseknek, pl. elemzi az arzén,<sup>14</sup> az alkohol hatását, továbbá a menstruáció fenomenológiáját, a periodikus funkciók vizsgálatát, bemutatja a hisztéria és az érzelmek jellemzőit, a művészeteket, (férfi és női kezek különbözőségét), tetoválást, amely nem a lombroso-i bűn (degeneráció) jele, hanem művészeti impulzusként kezeli, mint a zenét, festészetet. Tárgyalja a halálos pszichikai cselekedeteket (öngyilkosság, örület és kriminalitás) születési és halálozási rátát nemek szerint, intellektuális impulzusokat, pl. a katolikus valláson belül a nők helyzetét és szerepét.

Albert Moll (1862-1939) a szexuális libidóról, a hipnózis klinikai problémáiról ír 1897-ben. Később megjelenik *A szexológia kézikönyve* (1912). Erős kritika alá veti az eugenikát. Krafft Ebing írja a megjelenő, a *L'inversion sexuelle* c. fontos, nagyszerű művének előszavát, melyet 1881-ben ad ki. A könyv a modern *uranizmussal* - különösen a berlini férfi homoszexuális közösséggel - társadalmilag és szexuálisan, a hermafrodizmussal, a férfi prostitúcióval, a perverziók közül a fétisizmussal, mazo- és szadizmussal, a diagnózisokkal és terápiákkal, a törvényességgel és az utolsó fejezetben a női szexuális eltérésekkel foglalkozik. Valójában folyamatosan Krafft Ebing megállapításaira hivatkozik. Egyes feljegyzések szerint Weininger Moll könyvéért rajongott. Ennek okai lehettek egyrészt a férfi patológiás szexuális viselkedés alapos megismerése, másrészt megerősítése Krafft Ebing üstökösként berobbant

<sup>11</sup> Schultheisz Emil: Carl Gustav Carus. [http://mek.oszk.hu/05400/05425/pdf/Schultheisz\\_Carus.pdf](http://mek.oszk.hu/05400/05425/pdf/Schultheisz_Carus.pdf)

<sup>12</sup> Umberto Eco: Az arc nyelvezete (fiziognómia). Lettre 53. 2004. Umberto Eco: Az arc nyelvezete (fiziognómia). Lettre 53. 2004. Nyár. <http://epa.oszk.hu/00000/00012/00037/eco.htm>

<sup>13</sup> Havelock Ellis 1904-ig megjelenő könyveinek címei: *The Criminal* (1890), *The New Spirit* (1890), *The Nationalisation of Health* (1892), *Man and Woman: A Study of Secondary and Tertiary Sexual Characteristics* (1894) (revised 1929), *Studies in the Psychology of Sex* (1897–1928) six volumes (listed below), *Sexual Inversion* (1897) (with J.A. Symonds), *Affirmations* (1898), *The Evolution of Modesty*, *The Phenomena of Sexual Periodicity*, *Auto-Erotism* (1900), *The Nineteenth Century* (1900), *Analysis of the Sexual Impulse*, *Love and Pain*, *The Sexual Impulse in Women* (1903), *A Study of British Genius* (1904).

<sup>14</sup> arzén - mint a megszokott és jól bevált gyilkolási eszköz a nemek feloldhatatlan harcának egyik megoldási lehetőségeként

könyvének igazolására, továbbá a saját szexuális zavarainak – ha hihetünk Freudnak – felismerése, megértése.

Az itáliai Paolo Mantegazza (1831-1910) létrehozta a szerelem, az eros népszerű tudományát, összehasonlító elemzést keresett a szexuális kapcsolatokról az emberiség, az állatok, és a virágok között. A vágyat, a szépség fogalmát próbálta meghatározni, de leginkább a szexuális öröm megszerzésének vizsgálata töltötte ki életének egy részét.<sup>15</sup> Charles Darwin elmélete a szexuális szelekcióról nagy hatással volt rá is, mind az elméletben, mind pedig a személyes ismeretsége kapcsán, hiszen élénken leveleztek egymással.<sup>16</sup> Fiziológiai, neurológiai és antropológiai szaktudását a szexológiai témájú műveiben teszi közzé, felhasználva kora új tudományos ismereteit.<sup>17</sup> Könyveit több mint 12 nyelvre fordították. Különösen német, angol és francia nyelven híres olvasmányok voltak szerte a világban. Krafft Ebing ír róla alapművében, amely szinte bibliája volt Weiningernek.

P.J. Möbius (1853 – 1907) német neurofiziológus, *Gall redivivus* becenévvel illették. Ezzel már egyértelműen tudható nézeteinek iránya. Ő lokalizálta a Gall által a koponyán meghatározott 27 különböző agyi központ többnyire tapintható dudorainak egyikét, a *matematikus-dudort* - a bal szemüreg fölött, a külső oldalon.<sup>18</sup> Felfedezője a Möbius szindrómának,<sup>19</sup> ahol az arcidegek nem fejlődnek ki, vagy csak részlegesen, melynek következtében rezzenéstelen marad az arc. Fiziognómiai véleményével annyiban ért egyet Weininger, hogy a nyugvó testhez tartozik a nyugvó lelki alkalmazkodás, vagyis statikus jelekből leolvasható a jellem. Bár sarlatánságnak tartja és elutasítja Weininger a jellem megalkotását csupán a fiziognómiából, de mégis öntudatlanul jelen lévőnek tartja, jelnek, amit mindenki „leolvas”,<sup>20</sup> a másik arcáról. A mentális betegségek közül a hisztéria kialakulásának exo- és endogén formáit kutatta. Az endogén - öröklött degenerációs - vizsgálatai és írásai alátámasztották az eugenetika fejlődését Németországban. Híres, az 1900-ban megjelent *Nők gyengeelméjűségének élettana* c. könyve biztos, hogy az egyik mélyreható olvasmánya volt Weiningernek. Azonban nagy hatással lehetett Möbius teóriájának *misogynia*

<sup>15</sup> Olyannyira, hogy kokainnal segítette elérni a maga empirikus tapasztalatát, leírta impulzusait az ízek, képességek, a kielégülés örömteli fiziológiáját. Később elhagyva az örömvizsgálatokat politikai pályára lépett, ahol Firenze megbecsült politikusa, szenátora lett „eros szenátora” gúnynev alatt, figyelmen kívül hagyva a köztudatban, hogy Paviában az első antropológiai vezető lett, megalapítva az első Nemzeti Antropológiai és Etnológiai Múzeumot, az *Archivio per l'Antropologia e la Etnologia* újsággal együtt. Ahogy P. Paul Broca (1824-1880) központi szerepet játszott az antropológia tudományban Franciaországban, úgy Mantegazza Itáliában.

<sup>16</sup> Mantegazza érzelmi kifejezéseket ábrázoló fényképeket küldött Darwinnak, melyet felhasznált munkái során. Phillip Prodger: *Darwin's Camera: Art and Photography in the Theory of Evolution*. Oxford Univ. Press. 2009.

<sup>17</sup> *Quadri della Natura Umana. Feste ed Ebbrezze* ("Pictures of Human Nature. Feasts and Inebriations", 1871; *Fisiologia del Dolore* (Physiology of Pain, 1880); *Fisiologia dell'Amore* (Physiology of Love, 1896); *Elementi d'igiene* (Elements of Hygiene, 1875); *Fisionomia e Mimica* (Physiognomy and Mimics, 1883); *Gli Amori degli Uomini* (The Sexual Relations of Mankind, 1885)

<sup>18</sup> Érthető a matematika irányú elkötelezettsége, hiszen a neves csillagász-matematikus Auguste Ferdinand Möbius<sup>18</sup> (1790-1868) unokája.

<sup>19</sup> Rodrigo Pirmez, Maria Eliza T. Freitas, Emerson L. Gasparetto, Alexandra P.Q.C. Araújo: *Moebius Syndrome and Holoprosencephaly Following Exposure to Misoprostol*. *Pediatric Neurology* volume 43 issue 5 on pages 371 to 373. 2010.

<sup>20</sup> W. 72. p.



- nőgyűlölő szemlélete, melyben részletesen kifejti, hogy a nők spirituálisan alul maradnak, gyermeki szinten stagnálva képtelenek a racionális gondolkodásra.<sup>21</sup>

Emil Kraepelin (1856-1926) Wundt tanítványa, experimentalista, neuropatológus a pszichiátriai betegségek patogenezisével foglalkozott.<sup>22</sup> A mentális betegségek okait kutatva megalapította a mentális betegségek osztályozását a mániás depresszió, bipoláris depresszió és dementia praecox, vagyis a skizofénia<sup>23</sup> fogalmához tartozó jelentéstartalmat, biológiai, genetikai hátterének elfogadható megállapítását, s egyben vizsgálatát. Részletesen foglalkozott - Freud előtt - az álmok pszichózisával, kidolgozta azt a tudományos értelmezést, mely szerint az álmokban megjelenő nyelvi zavarok vizsgálati módszerként is alkalmazhatók a skizofrénia felismerésében. A korai szexualitást, az erotomániát a mentális betegségek okának tartotta. Kraepelin *urning* szemlélete, hogy a homoszexualitás nem megszerzett tulajdonság, amely eltakarja a „normálist”, hanem csábítás következtében válhat realitássá.

Jean-Martin Charcot (1825-1893) francia neurológus és a kórélettan professzora központi szerepet játszott a „*hiszteroepilepszia*” mint egységes kórkép eredetének felderítésében,<sup>24</sup> megismerésében, különválasztásában és vizsgálatában. Kiemelkedő munkásságának ismertetésétől eltekintve, csak Weiningerre gyakorolt hatásait emelném ki.

Egyrészt Weininger nagy figyelemmel tanulmányozta Charcot eredményeit a triász: hipnózis, hisztéria és epilepszia betegségek felismerésében, kezelésében, mivel maga is epilepsziás volt. Másrészt Charcot a La Salpêtrière szegénybeteg kórház *orvosi színházának* nagy hatású mágusa volt, amely a kor divatja szerint az un. szalon-performanszok egyik őrzője és folytatója, melyből Weininger meríthetett életének utolsó felvonásában. Charcot - a hisztéria apostola jól koreografált előadásain, az un. amfiteátrumban, mely része volt a *teatrum mundinak* - az európa-híres keddi „*leçons du mardi*” betegbemutatókon a hisztéria újfajta vivisectióját mutatta be a hipnózis módszerével, magával ragadó előadói képességgel.

Harmadrészt Charcot, mint a hisztéria, hipnózis, epilepszia „Napoleonja” nagy hatással volt tanítványára Freudra, akinek Charcothoz fűződő rajongó kapcsolata további kutatásainak témájában jelentős helyet foglalt el. S miután Freudnak Bécs intellektuális és szakmai életében meghatározó, mágikusan sugárzó szerepe van, amely alól Weininger sem vonhatta ki magát, érthető, hogy Charcot is nagy hatással volt a weiningeri gondolkodásra. Charcot<sup>25</sup> megerősítette az örökletesség szerepét az epilepsziában.

Heinrich Kaan (1816-1893) a *Psychopatia Sexualis* c. könyvét 1844-ben jelentette meg, amely nagy szakirodalmat, előtanulmányt jelenített Krafft Ebingnek. A tanulmány a

<sup>21</sup> David Hartly, Maurice Whitehead: Teacher Education: professionalism, social justice and teacher education. Routledge Taylor & Francis Group. London and N.Y. 2006. 320. ISBN 0-415-32426-2 (Vol. IV)

<sup>22</sup> Decker HS.: The psychiatric works of Emil Kraepelin: A many-faceted story of modern medicine. J Hist Neurosci. 2004;13:248-76. <https://doi.org/10.1080/09647040490510470>

<sup>23</sup> Demily C, Jacquet P, Marie-Cardine M. L'évaluation cognitive permet-elle de distinguer la schizophrénie du trouble bipolaire ? 2009;35:139-45. <https://doi.org/10.1016/j.encep.2008.03.011>

<sup>24</sup> Charcot J.M.: *Előadások az idegrendszer betegségeiről. A Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat Könyvtára. 27. Budapest, 1875.*

[https://library.hungaricana.hu/hu/view/KlasszikusOrvosiKonyvek\\_044/?pg=2&layout=s](https://library.hungaricana.hu/hu/view/KlasszikusOrvosiKonyvek_044/?pg=2&layout=s)

<sup>25</sup> Szendi Gábor: A konverziós hisztéria fogalmának rövid története és neurobiológiai modellje. Psychiatria Hungarica. 2004 9(4):276-309

keresztény ideológia szerinti elmebeteg szexuális bűnök triászát: a degenerációt, az aberrációt és a perverziót teológiai, kultúrtörténeti szempontból vizsgálja, kiemelve a kor legnagyobb bűneihez tartozó maszturbációt. *Fantasia morbosa*<sup>26</sup> névvel látta el a túl aktív, betegségnek tartott képzelődéseket, diétával gondolta javítani a helyzetet, ajánlotta a luxus-szerű élet mellőzését, vagyis teljesen puritán körülményeket javallt. Először ő kötötte össze a szexuális fantáziálást a szexuális ösztönrel. Összeállítja a szexuális perverziók, aberrációk taxonómiáját, s megnevezte azokat. Az első helyen a maszturbáció állt, melyből szerinte egyenes út vezet a homoszexualitáshoz, a pedofília, lesbikus szerelem, nekrofilia- (halottakkal), bestiális- (állatokkal) szexushoz és az erőszakhoz. Mindezen perverziók prevenciójaként elindította a radikális *anti-onanista* szemléletet. Kaán értekezése lesz Krafft Ebings tudományának egyik kiinduló alapja. Krafft műve meg szinte bibliája lett Weiningernek.

Richard von Krafft Ebing (1840-1902) munkája során 1871-1902 között 1.386 esetet dolgoz fel, s folyamatosan az eseteire hivatkozik. Kutatásai központjában a *homoszexualitás* áll, ezt a kifejezést népszerűsíti és nem a *pederasztia* és nem a *sodomita* bűnös viselkedést, amely lényegesen különbözik a neutrális homoszexualitás tartalmától is. Hirdette, hogy a hetero- és homoszexuális szerelemi lét azonos és legitim érzésben. Megelőzte Freudot a gyermeki szexualitás kutatásában. Kiemelte a szex és szerelem összefüggését, míg Weiningernél a szerelem szinte lényegtelen szerepet játszik.

Míg Krafft Ebing a szerelem alapú szexualitást hasonlítja a valláshoz, addig Weininger a szex tárgyát a Nőt és a vallások közül a zsidóságot, miután azt ismeri a legjobban. Krafftnál csak az ember által létrehozott érzelmi fantázia terméke a szerelem - a nemi érzelmek és a vallás amely az emberi tág fantázia játéka a maga lehetséges megbetegedéseivel, függőségével, zavaros képzelődéseivel.<sup>27</sup> Mindkét terület a zavaros képzelgésektől a szadisztikus hajlamokba mehet át, határtalan alárendeltségbe, áldozati szerepbe taszíthatja az embert, aktív és passzív kegyetlenkedésbe, extázisba, úzótt és szenvedett patológiás szerepbe. Weiningernél mindez biológiailag determinált, nem patológiás, elrendelt és rigidén konstans, statikus. Krafft Ebing hatalmas hatással volt Weiningerre. Nem csak, mint nemiséggel foglalkozó szakember, hanem mint orvos, tudását és tapasztalatait teljesen elfogadta és elhitte Weininger.

### 3. A „hiszteroepilepszia” kórlefolyása, gyógyítása a korabeli szakirodalomban

Weininger életrajzáról igen keveset tudunk, csak néhány adatot. A bécsi többgyerekes zsidó családok között is tehetősek voltak, apja ékszerész volt. Ottót a zsidó rítus szerint születése után körülmélték, amely igen fontos momentum lesz a továbbiakban. Gyerekkori epilepsziája<sup>28</sup> miatt nyilván kissé különös életet élt. Mint az ismert és tudott epilepsziásokra általában, vigyáztak rá, annak ellenére, hogy vidáman játszott, mint a többi gyerek, legtöbb

<sup>26</sup> Mike Abrams: *Sexuality and Its Disorders: Development, Cases, and Treatment*. SAGE Publication. 2016. ISBN 1483315096, 9781483315096

<sup>27</sup> Krafft Ebing *Psychopathia sexualis*. Különös tekintettel a rendellenes nemi érzésre. XII. bővített kiadás után. Nova Irodalmi Intézet, Budapest. (első kiadás 1886) 1926. 14-16.

<sup>28</sup> O. Weininger: *Notesz, levelek egy barátához*. Qandom Kiadó Budapest. 2009. 27-29.

idejét otthon töltötte. Szinte minden idejét a tudományok és a nyelvek iránti intenzív érdeklődése kielégítésére fordította..

Mit tudhatunk az epilepsziáról, hogy kezelték, milyen rövid és távoli hatását ismerték e betegségnek, illetve Weininger miket olvashatott pszichológiai egyetemi tanulmányai alatt e betegségről. Az angol epilepszia „iskola” lényeges új eredményeket hozott, de valószínűleg Weiningert azért a francia iskola, különösen Charcot érdekelhette, önmaga és Freud miatt is.

Az epilepszia ismeretének története ugyan az ókorra nyúlik vissza, de a betegség megismerésének új fejezete Luigi Galvani (1737-1798) első elektrofizikai vizsgálatával kezdődött. A patofiziológiai evolúciós kutatások a 19. században kezdődtek különböző orvosi iskolákban: a francia iskola nagy képviselői: Maisonneuve (1745–1826) a hospitalizált epilepsziás betegekről,<sup>29</sup> Calmeil (1798–1895)<sup>30</sup> és Esquirol (1772–1840) differenciálni tudták a grand- és petitmal rohamot. Tanítványai, Bouchet és Cazauvieilh szisztematikusan vizsgálták az elmebaj és az epilepszia klinikai és postmortem tüneteit, elváltozásait. Fontos kutatásokat végzett az epileptogenesis etiológiája és az epilepszia taxonómiaja területén Herpin (1799–1865), Delasiauve (1804–1893), Reynolds (1828–1896), Sir W.R. Gowers (1845–1915) az epilepszia mechanizmusával. Fritsch (1838– 1927) és Hitzig (1838–1907) az *“On the Electric Excitability of the Cerebrum”* c. cikkük szerint elektromos ingerrel kezelték a kísérleti kutya agyának cortexét.<sup>31</sup> Jackson (1835–1911) anatómiai és patológiai alapokra helyezte<sup>32</sup> kutatásait. A szürkeállományban való kutatás is elkezdődött. S mindezen kutatásokkal együtt egy új gyógyszer került a látótérbe e betegség gyógyítására. Charles Locock 1857-ben *bromidot* adott epilepsziás betegeknek, hogy sterilizálja őket, mivel úgy vélték, hogy a szexuális aktivitás idézi elő a rohamokat (ezt az állítást Charcot visszautasította). A kezelés során arra lett figyelmes, hogy a betegek rohamai megszűntek. Ennek eredményeként a bromid lett az első antikonvulzáns gyógyszer, így az epilepszia gyógyításának első szisztematikus gyógyszere Weininger életében fontos szerepet játszhatott. Vagyis a bromid volt az egyetlen használható szer, annak ellenére, hogy toxikus mellékhatásai, a heveny és jelentős bőrallergiák mellett súlyos pszichózis lépett fel használatuk esetén.

<sup>29</sup> J. G. F. Maisonneuve, *Recherches et observations sur l'épilepsie*, présentées a L'École de médecine de Paris, Paris, France, 1803.

<sup>30</sup> L. F. Calmeil, *De l'épilepsie étudiée sous le rapport de son siège et de son influence sur la production de l'aliénation mentale* [Thesis], Imprimerie de Didot le jeune, Paris, France, 1824.

<sup>31</sup> G. Fritsch and E. Hitzig, “Ueber die elektrische Erregbarkeit des Grosshirns,” *Archiv für Anatomie, Physiologie und Wissenschaftliche Medizin*, vol. 37, pp. 300–332, 1870. Emmanouil Magiorkinis, Aristidis Diamantis, Kalliopi Sidiropoulou, and Christos Panteliadis: *Highlights in the History of Epilepsy: The Last 200 Years*. Hindawi Publishing Corporation *Epilepsy Research and Treatment* Volume 2014, Article ID 582039, 13 .

<https://doi.org/10.1155/2014/582039>

<sup>32</sup> K. Sidiropoulou, A. Diamantis, and E. Magiorkinis, “Hallmarks in 18th- and 19th-century epilepsy research,” *Epilepsy and Behavior*, vol. 18, no. 3, pp. 151–161, 2010. <https://doi.org/10.1016/j.yebeh.2010.04.004>

[www.kaleidoscopehistory.hu](http://www.kaleidoscopehistory.hu)

dr. Forrai Judit DSc

A századfordulóra hatalmasra duzzadt az epilepszia szakirodalma.<sup>33</sup> A legtöbb ilyen beteget gyűjtő hely az 1690-től működő Salpêtrièrèben a Charcot által kezelt nőbetegek voltak. Itt kezdő orvosként, 1862-ben kapott egy osztályt epilepsziás és hisztérius betegekkel.

„...ínségben szenvedő, csavargó, koldusasszony, „bukott nő”, „vénkisasszony”, epilepsziás, „gyermeklány”, „eldobott, torz ártatlanok”, javíthatatlan kis ringyók — bolondok. Aztán 1873-ban: 4383 személy, ebből 580 alkalmazott, 87 „lábadozó”, 2780 „polgárnő”, 853 „bomlott elméjű”, 103 gyerek. A női halál fennkölt helye 275 448 négyzetméteren, középiütt egy pompás, kereszt alaprajzú templommal. Évente százötvenhárom epileptikus roham. Felbecsült gyógyulási kvóta: 9,72 százalék. *città dolorosa, Olybá tűnik, mint a fájdalom Versailles-a...*”<sup>34</sup> A hasonló nagyszámú epilepsziás vizsgálatot az angol Gowers<sup>35</sup> a *National Hospital for the Paralyzed and Epileptic*-ben<sup>36</sup> az első neurológiai kórházban végezte, ahol több mint ezer beteget vizsgált,<sup>37</sup> így összehasonlíthatóvá vált a francia eredményekkel. Gowersnél 815 epilepsziás és 185 hisztériás beteg volt. A hisztéria és epilepszia együtt tárgyalásának oka, hogy mindkét betegség konvulziós (györcs, görcsrel- rángással-vonaglással járó) tüneteket produkál. Mindezen kutatási eredmények ellenére Charcot az epilepsziát pont annyira tartotta morális betegségnek, mint pszichikai degenerációnak, s ez Weininger számára végzetes elmélet.

Am a legfontosabb epilepsziás szakirodalom Weininger számára, Krafft Ebing műve, amely kizárólag a szexualitás szempontjából tárgyalja e betegséget. Ilyen megállapítás az addigi szakirodalomban még nem volt. Ez lesz mérvadó és a tragikus végső konklúzió fő motivációja.

## A testbe zárt titkok

### a.) szexualitása

Weininger ifjúsága, szexuális étvágya, szexuális problémái, bizonytalanságai konkrétan nem ismertek, csak másodlagos forrásokból tudhatjuk, mint pl. Freud véleménye, értékelése. De ha csak egy egyszerű fiatalemberről beszélünk a 19. század végén - a boldog békeidőkben - akkor is biztosan állíthatjuk, eredendően tele van ki nem élt szexuális izgalmakkal, amely a

<sup>33</sup> Hall M. (1848) *Essays on the theory of convulsive diseases. Essay I. On the convulsive affections of infants, and especially laryngismus; Essay II. On the convulsive diseases;* Reynolds JR. (1861) *Epilepsy: its symptoms, treatment, and relation to other chronic convulsive diseases.* Churchill, London; Jackson JH. (1870) *A study of convulsions.* Trans St Andrews Med Grad Ass 3:162–204.

<https://doi.org/10.1001/archneur.1970.00480200090012>, Brown-Séguard CE. (1860) *On the etiology, nature, and treatment of epilepsy, with a few remarks on several other affections of the nervous centres.* In Brown-Séguard CE (Ed) *Course of lectures on the physiology and pathology of the central nervous system.* Lippincott & Co, pp. 178–186. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(02\)76102-3](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(02)76102-3)

<sup>34</sup> Georges Didi-Huberman: *Invention de l'hystérie Charcot et l'Iconographie photographique de la Salpêtrière.* Editions Macula; 1982. A hisztéria föltalálása. <http://www.c3.hu/~exsymposium/HTML/no/huberman/kerete.htm>

<sup>35</sup> Marvyn J. Eadie: William Gowers' interpretation of epileptogenic mechanism: 1880-1906. *Epilepsia.* 52(6): 1045-1051, 2011. <https://doi.org/10.1111/j.1528-1167.2011.02983.x>, Gowers WR. (1881) *Epilepsy and other chronic convulsive disorders. 1st ed. J & A Churchill, London.*

<sup>36</sup> 1859-ben alapította Johanna Chandler (1820-1875) árva gyerekként bénult nagyanyját ápolta testvérel. Kagylókból általuk készített ékszer eladásából 800 fontot összeszedve kért segítséget a londoni Lord Mayortól, aki maga is bénulásban szenvedett. Két női otthon nyitott meg a Queen's Squeren és adta ezt a nevet. Ma ez a híres National Hospital for Neurology and Neurosurgery (informally the NHNN) kórház.

<sup>37</sup> Diana P. Faber: Jean-Martin Charcot and Epilepsy/Hysteria Relationship. *Journal of the History of the Neurosciences.* 1997. Vol.6. No. 3.pp. 275-290. <https://doi.org/10.1080/09647049709525714>

korosztályra jellemző – bármilyen történelmi korban - és a morálisan aszexuális nevelés szerinti tilalmakkal, amely egy hatalmas szakadékot jelent egy túltengő hormonműködéssel teli fiatal test és a társadalmi szokások szerinti ellentétes, ám ildomos viselkedés elvárása között..

A nevelés alapja a szexuális ébredés elleni társadalmi szabályok bevesződésének elősegítése. Az általános biológiai érés időpontja 15-16 év lehetett (ma Magyarországon a biológiai szexuális érés országos átlaga 12,6 életév). Weininger korában a szexuális ébredés közismert nevelési módszere a represszió, az elijesztés súlyos betegségekkel (bűn és büntetés - a nemi fertőzések) való fenyegetettség, mely morálisan lelket és testet nyomorító büntetéssel, megszégyenítéssel járt. A maszturbáció, mint fő bűn ellen a fiatal férfiak lelki megsemmisítését, megalázását jelentette (Kaan anti-onanista szemlélete). Ma már a pszichoszexuális érési folyamat természetes és fontos része a saját test és erogén zónái felismerése. Tisztátalan, büntetendő, undort keltő magatartásnak ítélték a maszturbációt, amely ellen az egyháznak és az államnak, az iskoláknak és az orvosoknak harcolniuk kell. Weininger fiatal korában az erkölcsi elvárások, szabályok súlyos lelki következmények büntudatával nyomorították meg a fiatalok nagy részét. Valójában nem ismerjük sem Weininger életét, sem szexuális viselkedését, de koránál fogva a „tomboló” hormonműködése átlagosan is fokozott élénkséget mutathatott.

Fiatal lévén a természetes szexuális éhségét nem élhette ki, ezért transzponálta a tudományába. A téma választásában feltétlen motiváció lehetett. A szexuális szakirodalommal való foglalkozás dolgozatának elkészítése közben nem csak organikus léte miatt, de kognitív módon is izgalomban tartotta, a szexualitás számtalan aspektusa állandóan foglalkoztatta. Fantáziatevékenysége így megkétszerezve működik. Ezért írja Freud, hogy Weiningernek infantilis komplexusa, neurotikus alkata, kasztrációs komplexusa,<sup>38</sup> felfokozott szexualitása volt. Freud szerint latens homoszexualitását nem tudta elviselni, félelmei markánsan belejátszottak öngyilkosságába. Abban a korban mindenképpen patológiás állapotot jelentett, még ha latensnek is ítélte a homoszexualitását. A biszexualitás problémája<sup>39</sup> élénken foglalkoztatta Weiningeret, hosszasan tárgyalja az átmeneti skálát a férfias férfi - aki sosem lehet 100%-os - és a nőies férfi, a nőies nő és a férfias nő szélsőségek között. Ezen elmélete, ha más szemszögből is, de hasonló a Kinsey skála-felfogásával, mintegy 40 évvel későbbi empirikus vizsgálatainak eredményével, mely szerint a férfiak 5%-a teljesen hetero, és 5% aki teljesen homoszexuális, a többi 90 %-a a férfiaknak külső és belső hatásokra átmenetet képez a két végpont között. A többesre létszámú vizsgált populációnak 37%-a kipróbálta a homo-, illetve biszexuális létet.<sup>40</sup>

Férfiasságát többrétűen próbálja bizonyítani. Saját megállapítása szerint 90 %-ban férfi, de egész műve is azt sugallja, hogy a nőies jellemet elutasítja, legyen az maga a Nő, vagy a nőies

<sup>38</sup> Nancy Anne Harrowitz, Barbara Hyams: *Jews and Gender: Responses to Otto Weininger*. Philadelphia: Temple University Press.1995. 105. ISBN 1-56639-249-7 . Freud 1955-74. vol.10.36. [https://books.google.hu/books/p/temple\\_univ\\_press?q=cstratio,+freud&hl=en\\_US&vid=ISBN:1-56639-248-9&ie=UTF-8&oe=UTF-8&redir\\_esc=y#v=onepage&q=castratio%2C%20freud&f=false](https://books.google.hu/books/p/temple_univ_press?q=cstratio,+freud&hl=en_US&vid=ISBN:1-56639-248-9&ie=UTF-8&oe=UTF-8&redir_esc=y#v=onepage&q=castratio%2C%20freud&f=false) 52.

<sup>39</sup> Varga Rita: Sigmund Freud es Otto Weininger „vitaja” az antiszemitizmus es a lelektan megiteleseról. ELPIS. 2014/2.69-78.

<sup>40</sup> A. Kinsey: *Sexual Behavior in the Human Male*, ISBN 978-0-253-33412-1, <https://doi.org/10.1097/00001888-194803000-00041>



tulajdonságokkal felruházott zsidóság. Zsenisége is csak eszköz arra, hogy bizonyítsa férfias jellemét, mivel az csak férfi tulajdonság, hiszen a nők nem lehetnek zsenik.. A hiszteroepilepszia betegség együttes szakmai tárgyalása nagy ellenérzést táplál Weiningerben, mert a hisztéria női jellemre vall, hiába adott Freud előadást<sup>41</sup> Bécsbe hazatérve Charcotól a férfihisztériáról, annál nagyobb lett Weininger öngyűlölete, minden nőies vonásáért.

### b.) epilepsziája

Krafft Ebing könyvében nemcsak az epilepsziás kauzaisztikáról ír - mint súlyos elmezavarról - hanem eseteírásai unikumnak tekinthetők az epilepsziás betegség és a kóros nemi élet cross-sectionójáról szóló kortárs szakirodalomban Ebben lényeges mindaz, amit saját magán is észlel Weininger:<sup>42</sup>

*„A szerzett pszichikai elmeengemeségi állapotokhoz sorakozik az epilepsia, mert gyakran ilyenekhez szokott vezetni s mivel e betegségnél a nemi ösztön kíméletlenküli, kegyetlen kielégítésének mindazon lehetőségei elő szoktak fordulni, melyekről az előzőkben szóltunk. Ehhez járul, hogy a nemi ösztön nagyon sok epileptikusnál igen élénk. Legtöbbnyire masturbatio által nyer kielégítést, néha päderastia, és gyermekekkel való erkölcstelenség útján.”* Az epilepsziás „inzultusok” alatt, vagyis a tudatvesztéssel járó roham alatt - írása szerint - olyan törvényszékig eljutó erőszakos cselekedetek alakulnak ki, amelyek mind az erkölcstelenséget, mind a kriminalitást kimerítik. Tehát az addig normális viselkedés egy roham alatt elveszíti az összes civilizációs, erkölcsi etikai normalitást. Nemzetközi szakirodalmat sorra idéz, több esetet, igazolva, hogy ez a megfigyelés nemcsak az ő praxisában fordul elő (*„Ismertem egyeseket, akik érzéki felindulásaikban édesanyjukra vágytak, örült rohamokat, öntudatvesztést, máshol hallucinációt, exhibíciót, onanizálást, fizikai és szexuális erőszakot, degeneratív folyamatot írnak le tekintélyes szaklapokban, a paciensek tisztos férjek, apák, orvosok, jogászok, de egy ilyen roham alatt teljesen kivetkőznek emberi formájukból. Az események után semmire nem emlékeznek.*) Ez az elmeengemeségi állapot, nemi ösztön, kíméletlenül kegyetlenkedésben nyilvánul meg, olykor gyilkossággal is végződhet. Weininger retteg attól, hogy megöl majd fiúkat, ezt le is írja: *„Egy éjszaka müncheni hotelszobámban álmatlanul forgolódtam. Kutyaugatást hallottam. Még egyetlen kutyát sem hallottam ilyen borzalmasan ugatni. Csakis fekete kutya lehetett. Ő volt a Gonosz. Harcra keltem vele. A lelkemért harcoltam. Ezen az éjszakán rettegésemben szétharaptam az ágypárnát. Ezen az éjszakán tudtam meg, hogy gyilkos vagyok. Ezért kell magamat megölnöm!”* Máshol azt írja? *„Tudom, hogy született bűnöző vagyok, született gyilkos vagyok”*<sup>43</sup>

Noteszében feljegyzések bizonyítják e fenti elgondolásokat, az apadhatatlan szexuális vágy, a betegség és a kiszámíthatatlan patológiás eredmény - szinte a gyilkosságig. De főleg a szégyenletes bűn elkövetése olvasható egymondatos önvallomásaiban: *Hogy aránylik a vágy az élethez? Az élet követelménye éppen a vágy! A vágy úgy aránylik az élethez, mint a büntetés a bűnhöz (vagy mint a fájdalom a halálhoz). A betegség a test függősége - a bűnözés a lélek függősége.*

<sup>41</sup> S. Freud: Pszichoanalízis. <http://mek.oszk.hu/01100/01160/html>

<sup>42</sup> Krafft Ebing: 364-385old. 177-185-ig számozott betegek kórtörténete

<sup>43</sup> W: Notesz 24. old.

Tehát egyszerre van jelen az eredendő betegsége, az epilepszia és a bűn, melyet elkövet, részint a megbélyegzett, morálisan elítélt szexualitásával, részben a tudatvesztéses roham alatti bestiális agressziójának eredményeként. A betegség léte és a szégyenletes bűn egyidejűségét, kettősségét filozófiai dimenzióban tárgyalja és értékeli. Nem tudja elviselni, hogy betegsége bűnözővé teszi őt, aki irtózik a bűntől, bár mindkettő a halálhoz vezet. A” *bűnöző belülről (idő), a beteg kívülről (tér) pusztul el. Az epilepsiának az idővel kell összefüggnie.* Itt az epilepszia nem betegségként (térként) jelenik meg, hanem átmegy nála erkölcsi szintre az idő dimenziójába és bűnként kezeli.

Krafft erről így ír: *“Fontos a species facti, de ez is csak feltevésekre jogosít, amennyiben az illő nemi cselekedetnek aszerint, amint pl. epileptikus, paralytikus, vagy éplelkű egyén követte el, más és más jellege esetleg különös bélyege van. Felületes megítélése folytán könnyen megtörténhetik, hogy az igazságszolgáltatás egy bűnöst, aki veszélyesebb, mint egy gyilkos, vagy akár a vadállat, igen szigorú mértékkel büntet és büntetésének kitöltése után a társadalomnak újból kiszolgáltatja, pedig a tudományos vizsgálat bebizonyíthatja, hogy a tettes már születésétől fogva lelkileg és nemileg elfajult..”* máshol: *Exhibicionizmus gyakori hallucinációk, (kakas) kutya vonítás, bestiális viselkedés, erotizmus.*<sup>44</sup>

Weininger könyvének a zsidókról írott fejezetében a bűn és az epilepszia egyszerre jelenik meg, mint a gonosztevő betegsége: *Az epilepszia azonban a gonosztevő betegsége: Caesar, Narses, Napóleon, a nagy gonosztevők valamennyien epilepsiában szenvedtek és Flaubert és Dosztojevszkij, akik az epilepsiára legalábbis hajlottak, mindketten roppant sokat tartalmaztak a gonosztevőből, anélkül persze, hogy gonosztevők lettek volna.*<sup>45</sup>

Disszertációját nem ismerjük, mert az eltűnt az egyetemi archívumból. Csak az átírt, népszerűsítő műve maradt fenn. Nem tudjuk mit írt át, de feljegyzések szerint az ismert műve lényegesen eltér az eredetitől. Nem véletlenül Jodl - a tanára -, Weininger halála után elhatárolja magát a megjelent műtől. Weininger 1901-ben a disszertáció megírása után mély depresszióba esett. Pszichopatológiai esetnek véli magát. Könyve az ő személyes gyötrelmeinek, vízióinak, betegségének magyarázata az egész tudáskészletének felhasználásával.

### c.) Zsenialitása, önképe

Önmagáról alkotott képe nem különbözik a róla alkotott képpel, zseninek vélték korához képest megszerzett hatalmas tudása miatt. Becsülték önmagában - függetlenül személyes problémájától - is érdekes témaválasztását (nemiség), amelyet az akkor divatos orvosi szempontok helyett nem csak pszichológiai, filozófiai, de társadalmi környezetbe is helyezte, s próbálta egy nagy organikus egységbe foglalni.

A zseniséghez nemcsak széleskörű tudása, nagy olvasottsága járult, de megvolt benne a zseniség egyik ismérvének alapja is, a lehetséges szélsőségek kiélézése. A nemek és a vallás kapcsolatának vizsgálata már ismert volt a fent említett korabeli szakirodalmakban, de azt konkretizálva az androgin szemlélettel, a női jellemet párhuzamba vonni a zsidósággal megütöztetőt okozott. Ez Weininger egyedi kompozíciója volt, gondolatainak meghökkentő kiélézése. Nem véletlenül szentel két fejezetet is az univerzális zseniségnek (*tehetség és*

<sup>44</sup> Krafft: 68.

<sup>45</sup> W:383

zsenialitás, illetve az én –probléma és a zsenialitás). Textuális vizsgálat alapján, lingvisztikailag is extravagáns kifejezésekkel bizonyította különösségét. Bár a széles publikum számára érthetően és világosan ír, de korának több tudományágában használt új szakszavakat – akár matematikai, akár embriológiai, pszichológiai, kémiai - kódolhatjuk különösnek, mások szerint zseniálisnak. Pl. úgy tekint a biológiai és a jellem átjárhatóságára, mint egy nagy vegyész, aki csak alapelemeket vegyít össze, pl. a vasat (Fe) a kéndioxiddal (SO<sub>4</sub>),<sup>46</sup> s így a potenciális differenciák kiegyenlítődnek. A ma használatos szexuális vonzódás angolszász kifejeződése a *chemistry* két ember között, vagyis vegyi kötés, az affinitás kialakulását jelölik így.

Galton<sup>47</sup> és Lombroso ismert műveiből merít, de Möbius művét is idézi a híres filozófusokról, pl. Goethe, Rousseau, Schopenhauer és Nietzsche<sup>48</sup> elmebetegségét is leírja. Keresi a helyét a filozófiában és a betegségek között egyszerre, analógiákban s egyben igazolást a betegséggel való együttélésre.

Elválasztja a talentumot a zseniségtől: *Talentumot és zseniséget egy egész világ választ el. A talentum örökölhető a zseniség individuális*, Nietzsche típusa a zseninek. A zseniség a legmagasabb férfiasság megnyilvánulása, ideális potenciál a férfiasságra. A nők természetesen eleve ki vannak zárva a zseniségből. Zenei zsenik közül Mozart és Beethoven, akiket egyedülálló zseniknek magasabb rendű férfinak tart. S majd Beethoven személyiségéhez való fizikai, áttételes közelsége is utolsó üzenetének egyik lényeges demonstrálása lesz a zseniség, férfiasság azonosulásában.

### Halálának mítosza és a valóság

Weininger a bécsi szellemi életet oly intenzíven élte, hogy nem volt sem kiállítás, sem bármilyen esemény, legyen az zenei, mozdulatművészeti, festészeti, irodalmi, pszichológiai, filozófia, vagy bármilyen program a művész-világban, társasági életben, ahol jelen ne lett volna. Weiningernek naprakész információi voltak a készülő művekről és azok vitát kavarázó értelmezéseiről, szalonokban, performanszokon éppúgy, mint a tudományos élet legújabb eredményeiről. Így jó ismerője s rajongója volt Klimtnek. 1894-ben Klimt – mint a „pszichológiai érzéki” festő - megbízást kapott a bécsi egyetem aulájának falfestményeire, az úgynevezett Fakultás-képeire (Jogtudomány, Filozófia, Orvostudomány, Teológia), amelynek vázlatai óriási botrányt kavartak, részben a rajtuk megjelenő meztelenség, bujaság, szexuális inferno, részben homályos szimbolizmusuk miatt.

Végül a zord egyetemi vezetés visszavonta Klimt megbízását. A botrány Jodl professzor feljelentésére kezdődött. Weininger, mint ifjú egyetemi hallgató lelkesen követte az eseményeket. Klimt pártján volt, mert mindketten az androgin spirituális emberi létben hittek<sup>49</sup> mindketten újat, meghökkentőt kívántak létrehozni. Klimt megsértődve elhagyta

<sup>46</sup> W. 52. old.

<sup>47</sup> Galton, Fr.: *Hereditary Genius: An inquiry into its laws and consequences*. (Öröklött lángelme: az öröklődés törvényeiről és következményeiről) (1869) <http://dx.doi.org/10.1037/13474-000>

<sup>48</sup> Möbius P.J. Ueber das Pathologische bei Nietzsche. Wiesbaden: J F Bergmann, 1902: p. 103.; Leonard Sax: What was the cause of Nietzsche's dementia? *Journal of Medical Biography* 2003; 11 : 47–54.; Janet Shibley Hyde: Meta-Analysis and the Psychology of Gender Differences. *Journal of Women in Culture and Society* volume 16 issue 1 on pages 55 to 73. <https://doi.org/10.1086/494645>

<sup>49</sup> Carl E. Schorske: Bécsi századvég. Helikon.1998.

országát és kötöttségeit (az Akadémiát) egy időre, ám ugyanezzel a Filozófia témájú festménnyel a párizsi kiállításon aranydíjat kapott. Klimt következő hatása Weiningerre az 1902-ben megalkotott Beethoven-fríz, a nagy zene-géniusz emlékének ünneplésére készült mű, amelynek központi témája összecseng a festészet nyelvén megszólaló teljesen szokatlan, új zenei formával, technikai bravúrral, egyetemes tartalmi mondanivalóval készült IX. szimfónia beethoveni témával, a gyenge emberiség megváltása a művészet és a szeretet, szerelem által. 1902-ben nyitotta meg 14. Kiállítását a Szecesszió Háza. A kiállítás középpontjában Max Klinger Beethoven-szobra állt. A kiállítási katalógus ekképp ismerteti a frízt:

*"A festményeket, melyek frízként foglalják el a három fal felső felét, Gustav Klimt készítette. Anyagok: kazefesték, stukkó, aranyfüst. Díszítő elv: tekintettel a terem elrendezésére, díszített gipszvakolat felületek. A három festett fal sorozatot alkot. Az első hosszú fal a bejárattal szemben: a boldogság áhítása; a gyenge emberiség szenvedései; esdeklésük a felvértezett hőshöz, hogy a könnyörület és a becsvágy indítékaitól vezérelve vegye fel a harcot a boldogságért. Hátsó fal: az ellenséges erők; Tüphón, az óriás, aki ellen még az istenek is hasztalan harcolnak; a három Gorgó, akik a bujaságot és kéjelgést, a mértéktelenséget és az emésztő gondot jelképezik. Az emberiség vágyai és kívánságai a fejük felett lebegnek. Második hosszú fal: a boldogság áhítózása enyhét lel a költészetben. A művészetek vezetnek abba az eszményi birodalomba, ahol mindannyian megtalálhatjuk a tiszta örömet, a tiszta boldogságot, a tiszta szerelmet. A mennyei angyalok kórusa a paradicsomból. Öröm, bűvös égi szikra... Minden ember testvér léssen ott, hol lengnek szárnyaid."*<sup>50</sup>

Klimt nagy hatással volt Weiningerre vizuális élményeket adó esztétikai impulzusokat adó képeivel, morális szemléletével pl. a Gorgókkal, akik a bujaságot, a kéjelgést, a mértéktelenséget, magát a bűnt testesítik meg, szemben a tiszta művészettel, amely szinte azonos a weiningeri koitusz nélküli boldog világgal. Weininger Klimt hatására külön fejezetben tárgyalja az erotika és esztétika filozófiáját, természetesen a maga androgin szemszögéből, elhatárolva a „norma-tudományoktól” összehasonlítva a test szépségét a természeti és művészeti szépséggel. Mindebben bűnként meghatározva a „nemi szerelmet,” mert a bűn motívuma állandóan jelen van a gondolataiban, az alapviszonyulásban is a két nem között: *a nő a férfi bűne*<sup>51</sup>

Könyve nyomdába adása után, a megfeszített munka utáni pihenésként egy itáliai jutalomútra indul, amelyről csak barátjának írt levéltöredékeiből tudunk. Egész út alatt rossz a kedve: *kívül-belül*. Búcsúzik az élettől, a naptól, a zenétől, a szép tájaktól és hazatérve végleges elhatározása alapján, sűrűsödő gyilkossággal terhelt rémálmai, Krafft Ebing által bekódolt szexuális víziói miatt megrendezi saját halálának esztétikailag koreografált performanszát, követve a kulturális élet egyik ismert formáját, mint pl. a korabeli szalonokban történő előadások színtereinek kiválasztását, megfelelő díszlet előállítását.<sup>52</sup> E performanszok sajátos hangulatot adtak, a kiegészített néhány külsőséggel, a hely megválasztásával, drapériák, virágok, fény és sötétség használatával kiemelve a mondandót, vagy üzenetet. Többszörös

<sup>50</sup> A vernissage megnyitó beszédének szövege a bécsi Szecesszió 14. kiállításán, 1902

<sup>51</sup> W: 350. old.

<sup>52</sup> Mint pl. Gall mester kraniológiai bemutatásait egész Európában, vagy Pinel színpadias szeretet performanszait a bolond nők között, vagy Charcot hisztériás és hipnotikus esetbemutatásait mintául véve. De ugyanúgy a századforduló okkult asztaltáncoltatásai, irodalmi felolvasásai, zenei előadásai a szalonokban misztikus hatásúak voltak. Kis terekben, kevés résztvevővel, minimális eszköztárral rendezett esztétikai események.

indok alapján elhatározza, hogy öngyilkos lesz. Nem hirtelen felindulásból teszi, hanem tudatosan. Ebben segít neki Klimt iránt érzett elismerése, ugyanis Klimt extravagáns látványtervezéssel is foglalkozott s ez a szemlélete is hatott Weininger életének zárójelenetére, melyben üzenete világos, stílszerű, kompozíció volt. Feladványként megteremtette saját mítoszát, egyben halhatatlanságát, felhasználva azt a színpadi optikai hatást, hogy erre az eseményre kibérelte azt a szobát, ahol Beethoven, a halhatatlan zseni halt meg évtizedekkel azelőtt. Nem tudjuk milyen volt a szoba pontosan öngyilkosságának pillanatában, de ezzel is üzenetet küldött színpadiasan középpontba helyezve önmagát.

Halálának oka több mozaikból tehető össze. A hiszteroepilepszia összes orvosi, pszichológiai ismeretét, kórlefolyását, diagnózisát és terápiáját, valamint a betegség kifutását pontosan ismerte Weininger, mert részben tanult pszichológiát, részben érintett volt saját betegségére kapcsán. Férfiasságát bizonyítandó mélységesen elítéli a hiszteroepilepszia kórformát. Ezért utasítja el, fokozza le, kategorizálja a nők, a hisztériás nők és a zsidóságban általa fellelt nőiesség megjelenését. Mi mást tud tenni, mint irtózik a hisztériától, a vele akkor összefüggő epilepsziával. Tiltakozása betegsége ellen nagymértékű volt és szégyene miatt (hiszen Charcot is nem csak organikus, de morális betegségnek tartotta) elutasította az egyre fokozódó epilepsziás rohamait, amelyekről a Noteszében megírt álmaiból következtethetünk. Válaszút előtt áll: lépjen-e betegsége megakadályozásában, vagy hagyja tovább romlani állapotát, addig, amíg nimbuszát teljesen le nem rombolja. Mindenképpen szellemileg lefele menő pálya előtt állt, vagy a terápia káros hatása miatt, vagy a terápia nélkül.

Epilepsziáját azért nem engedi gyógyítani, mert ezzel az agyát, esztét, működésének zseniségét veszélyezteti, ugyanis erre akkor csak bróm állt rendelkezésre, amely lelassítja az agy funkcióit, tompává, érzéketlenné válik, a mellékünete pedig biztos pszichózist okoz. Egy olyan ember, aki a zsenisége teljes tudatában él, évekig nagy erővel, elkötelezetten csiszolta ismereteit, kortársai közül kiemelkedően nagy tudásra tett szert, extravagáns és büszke minderre, természetesen elutasította a kor egyetlen epilepszia elleni gyógyszerét. De ha kezelés nélkül progrediál a folyamat és egyre súlyosabb formát ölt az epilepszia végigélheti az agy demenciáját, teljes elbutulását, amelyet nem engedhet meg magának.

Csak a mai információink alapján ismert, hogy az epilepszia átmehet skizofréniába. Ezt ugyan nem tudhatta Weininger, de épp a fenti megfigyelés szerint, lehet, hogy már épp skizofrén volt. Hiszen Noteszében ezt írja barátjának: *több ember lakik bennem.*

Progrediáló folyamatát maga diagnosztizálta. Pedofil erőszakot és gyilkosságot már nem akart elviselni, sem a megaláztatást, sem a letartóztatást, sem az örüllté nyilvánítást. Az ősi civilizációs törvény *ne ölj!* parancsként vésődött tudatába. Bármilyen „fenegyerek” is volt, epilepsziás rohamainak esetleges kimenetelét nem tudta bevállalni, mert nem tudott szabadulni a Krafft Ebing-i epilepsziás rohamokat mutató jelenségektől (önkívületi, tudattalan állapot, bűnelkövetés), rettegett tőlük. S a sakkjátszmának itt a vége. Weininger szerint patt helyzet lett. Döntés előtt állt, ennek elhatározására ment el a nyári utazására, ahol érthetően végig rosszkedvű és nyugtalan volt.

Etikai, morális attitűdje miatt vállalhatatlanná válik önmaga számára. Marad egyedüli megoldásként a sakkjátszmáról való lelépés, azaz az öngyilkosság. Bár aforizmái közül az első között van *az öngyilkosság, a gyengeség jele*, de az összes rossz kimenetel közül számára ez a



legkevésbé rossz, gyilkos, vagy elmebeteg helyett csak gyenge. Ehhez még hozzájárul az a tény is, hogy mivel kikeresztelkedett, megszabadulván a gyengeségtől, elhagyva a nőiesnek titulált, jellegzetes szociál-antropológiai jegyekkel megterhelt zsidó jellemet, mégsem tudott megszabadulni ettől a tehertől sem, hiszen napjában többször szembesült a test archívumával,<sup>53</sup> a zsidó közösséghez való kapcsolódás örök jelével (cirkumcízio). Beteg és nincs gyógymód, kitért, de naponta látja a megbélyegzett testét, mindez feloldhatatlanná vált számára.

Zsenitudata egy percre sem hagyja el, így egy zsenihez illő, mítoszt teremtő végső színházat játszik, Beethoven a géniusz-társ halotti szobájában 1903. október 3-ról 4-re virradó éjszaka önkezétől eldördül a végzetes golyó.

A család néma szemérmességbe vonul, nem ad ki semmilyen adatot, sőt szerez egy orvosi igazolást, hogy fiúk Otto nem volt epilepsziás. A barátok nagy tiszteletben tartják és csak évekkel később adják ki a feljegyzésüket, levelezésüket. Tanára Jodl, az öngyilkosság után közzéteszi: Weininger disszertációja, mely PhD címre jogosítja - *megszerzésének idején mindössze 24 éves volt* -, mintegy igazolás a zavaros gondolatokért. A disszertáció eltűnik, és annak második változata könyvként jelenik meg Sex és karakter címen. Jodl szerint ez *deduktívabb és a tanárai abba nem szóltak bele. Egyéni világába senki nem tudott behatolni*. Ezzel Jodl elhárította magától és az egyetemi szellemtől Weininger szélsőséges, olykor vizionált művét. Weiningernek a szellemi életben betöltött szerepét, hogy milyen mértékben használták művét ideológiai és politikai célokra nincs itt módunk részletezni. A közvélemény – a Monarchia és a német nyelvű polgárság - dekadens szemlélete miatt csupán az első világháború kijózanodásáig tartott nagy társasági sikere, annak ellenére, hogy az „olvasók” nagy része csupán csak beszélt a műről, nem olvasták.

A *Nem és jellem* a megjelenés első évtizedének nagy sikere lett. A mű, amely egyszerre táplálkozik biológiai, filozófiai, pszichológiai, fizikai, esztétikai, társadalomtudományos kutatásokból, szinte kaleidoszkóp-szerűen összetett, látványos elemek sokasága, végül nem egy egységes rajzolatot ad Weininger gondolkodásáról, hanem az egyéni (tér- vagyis betegség) problémája vetül rá az egész műre. Ahogy a gondolkodásában felvállalt egységes egész nem találta meg, úgy az életére sem talált megoldást.

### Irodalom:

ABRAMS, Mike (2016): *Sexuality and Its Disorders: Development, Cases, and Treatment*. SAGE Publication. ISBN 1483315096, 9781483315096

CALMEIL, L. F. (1824): *De l'épilepsie étudiée sous le rapport de son siège et de son influence sur la production de l'aliénation mentale* [Thesis], Imprimerie de Didot le jeune, Paris, France,

[CHARCOT J.M.\(1875\): Előadások az idegrendszer betegségeiről. A Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat Könyvtára.27. Budapest.](#)

[https://library.hungaricana.hu/hu/view/KlasszikusOrvosiKonyvek\\_044/?pg=2&layout=s](https://library.hungaricana.hu/hu/view/KlasszikusOrvosiKonyvek_044/?pg=2&layout=s)

DARWIN, Ch.(1859): *On origin of Species by means of natural selection, or the preservation of favoured races in the struggle for life*. London: John Murray. [1st edition]. <http://darwin-online.org.uk/content/frameset?pageseq=1&itemID=F373&viewtype=side>

<sup>53</sup> Derrida, Jacques 2008, „Az archívum kínzó vágya.” (Ford. Bereczki Péter). In Jacques Derrida – Wolfgang Ernts, *Az archívum kínzó vágya – Archívumok morajlása*. Kijárat, Budapest, 11–104.

- <http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.68064> ford. A fajok eredete. Természetes kiválasztás útján. Kampis György. Budapest: Neumann Kht., 2004. 149. <http://mek.oszk.hu/05000/05011>
- DAVIES, John D (1955): Phrenology: Fad and science. A 19th-century American crusade. Yale Univ. Press, New Haven (Yale Historical Pubs., Miscellany 62), American Journal of Physical Anthropology volume 14 issue 2 on pages 333 to 336 <http://dx.doi.org/10.1525/aa.1957.59.6.02a00670>
- DECKER HS.(2004):The psychiatric works of Emil Kraepelin: A many-faceted story of modern medicine. J Hist Neurosci.13:248–76. <https://doi.org/10.1080/09647040490510470>
- DERRIDA, Jacques (2008). „Az archívum kínzó vágya.” (Ford. Bereczki Péter). In Jacques Derrida – Wolfgang Ernts, Az archívum kínzó vágya – Archívumok morajlása. Kijárat, Budapest, 11–104.
- DIDI-HUBERMAN, Georges (1982): Invention de l'hystérie Charcot et l'Iconographie photographique de la Salpêtrière. Editions Macula; A hisztéria föltalálása. <http://www.c3.hu/~exsymposion/HTML/no/huberman/kerete.htm>
- EADIE, Marvyn J (2011): William Gowers' interpretation of epileptogenic mechanism: 1880-1906. Epilepsia. 52(6): 1045-1051, <https://doi.org/10.1111/j.1528-1167.2011.02983.x>, Gowers WR. (1881) Epilepsy and other chronic convulsive disorders. 1st ed. J & A Churchill, London.
- ECO, Umberto (2004).: Az arc nyelvezete (fiziognómia). Lettre 53.2004. Nyár. <http://epa.oszk.hu/00000/00012/00037/eco.htm>
- FABER, Diana P.( 1997): Jean-Martin Charcot and Epilepsy/Hysteria Relationship. Journal of the History of the Neurosciences. Vol.6. No. 3.pp. 275-290. <https://doi.org/10.1080/09647049709525714>
- FINGER, Stanley (2005): Minds Behind the Brain: A History of the Pioneers and Their Discoveries. Oxford Scholarship Online: January 2010. <http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780195181821.001.0001/acprof-9780195181821- chapter-9>, <http://dx.doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195181821.003.0018>
- FREUD 1955-74. vol.10.36.
- FREUD,S: Pszichoanalízis. <http://mek.oszk.hu/01100/01160/html>
- FRITSCH,G. and E. Hitzig, (1870):“Ueber die elektrische Erregbarkeit des Grosshirns,” Archiv für Anatomie, Physiologie und Wis- senschaftliche Medicin, vol. 37, pp. 300–332,
- GALTON, Fr.(1869):Hereditary Genius: An inquiry into its laws and consequences. (Öröklött lángelme: az öröklődés törvényeiről és következményeiről) <http://dx.doi.org/10.1037/13474-000>
- HALL M. (1848) Essays on the theory of convulsive diseases. Essay I. On the convulsive affections of infants, and especially laryngismus; Essay II. On the convulsive diseases;
- HARROWITZ, Nancy Anne, Barbara Hyams: Jews and Gender (1995): Responses to Otto Weininger. Philadelphia: Temple University Press. 105. ISBN 1-56639-249-7 .
- HARTLY, David, Maurice Whitehead (2006): Teacher Educatioun: professzionalism, social justice and teacher education. Routledge Taylor & Francis Group. London and N.Y. 2006. 320. ISBN 0-415-32426-2 (Vol. IV)
- HAVELOCK Ellis 1904-ig megjelenő könyveinek címei: The Criminal (1890), The New Spirit (1890), The Nationalisation of Health (1892), Man and Woman: A Study of Secondary and Tertiary Sexual Characteristics (1894) (revised 1929), Studies in the Psychology of Sex (1897–1928) six volumes (listed below), Sexual Inversion (1897) (with J.A. Symonds), Affirmations (1898), The Evolution of Modesty, The Phenomena of Sexual Periodicity, Auto-Erotism (1900), The Nineteenth Century (1900), Analysis of the Sexual Impulse, Love and Pain, The Sexual Impulse in Women (1903), A Study of British Genius (1904).
- JACKSON JH. (1870) A study of convulsions. Trans St Andrews Med Grad Ass 3:162–204. <https://doi.org/10.1001/archneur.1970.00480200090012>
- KINSEY,A (1948): Sexual Behavior in the Human Male, ISBN 978-0-253-33412-1, <https://doi.org/10.1097/00001888-194803000-00041>
- KISS Endre(2013): Vita Femina. Szerelemfilozófia Nietzsche-i alapokon. Kaleidoscope Művelődés- tudomány- és orvostörténeti folyóirat. 2013. Vol. 4. No.6. 39-74.

- KISS Endre (1978): A k.u.k. világrend halála Bécsben. Magvető Kiadó. Gyorsuló idő. Budapest. 1978.
- KRAFFT EBING (1886): Psychopathia sexualis. Különös tekintettel a rendellenes nemi érzésre. XII. bővített kiadás után. Nova Irodalmi Intézet, Budapest. (első kiadás 1886) 1926. 14-16.
- LESSA, William A. (1957): Franz Joseph Gall, Inventor of Phrenology and His Collection. Erwin Ackerknecht, Henri V. Vallois, Claire St. Leon. American Anthropologist volume 59 issue 6 on pages 1141 to 1142 <https://doi.org/10.1525/aa.1957.59.6.02a00670>
- LOMBROSO, Cesare – Ferrero, William (1895): The Female Offender. D. Appleton and Company, New York., <https://archive.org/details/femaleoffender00lomb>, <http://dx.doi.org/10.1037/14150-000>
- MAGIORKINIS, Emmanouil, Aristidis Diamantis, Kalliopi Sidiropoulou, and Christos Panteliadis (2014): Highlights in the History of Epilepsy: The Last 200 Years. Hindawi Publishing Corporation Epilepsy Research and Treatment Volume 2014, Article ID 582039, 13. <https://doi.org/10.1155/2014/582039>
- MAISONNEUVE J. G.F.(1803): Recherches et observations sur l'épilepsie, présentées a L'École de médecine de Paris, Paris, France,
- MOBIUS PJ. (1902): Ueber das Pathologische bei Nietzsche. Wiesbaden: J F Bergmann, 1902: p. 103.;
- Sax, Leonard: What was the cause of Nietzsche's dementia? Journal of Medical Biography 2003; 11 : 47–54.;
- PIRMEZ, Rodrigo, Maria Eliza T. Freitas, Emerson L. Gasparetto, Alexandra P.Q.C. Araújo( 2010): Moebius Syndrome and Holoprosencephaly Following Exposure to Misoprostol. Pediatric Neurology volume 43 issue 5 on pages 371 to 373.
- PRODGER, Phillip: Darwin's Camera (2009): Art and Photography in the Theory of Evolution. Oxford Univ. Press.
- REYNOLDS JR. (1861) Epilepsy: its symptoms, treatment, and relation to other chronic convulsive diseases. Churchill, London;
- SCHORSKE, Carl E.(1998): Bécsi századvég, Helikon.
- SCHULTHEISZ Emil: Carl Gustav Carus. [http://mek.oszk.hu/05400/05425/pdf/Schultheisz\\_Carus.pdf](http://mek.oszk.hu/05400/05425/pdf/Schultheisz_Carus.pdf)
- SHIBLEY Hyde, Janet (1990): Meta-Analysis and the Psychology of Gender Differences. Journal of Women in Culture and Society volume 16 issue 1 on pages 55 to 73. <https://doi.org/10.1086/494645>
- SIDIROPOULOU, K. A. Diamantis, and E. Magiorkinis (2010), "Hallmarks in 18th- and 19th-century epilepsy research," Epilepsy and Behavior, vol. 18, no. 3, pp. 151–161, 2010. <https://doi.org/10.1016/j.yebeh.2010.04.004>
- SZENDI Gábor (2004): A konverziós hisztéria fogalmának rövid története és neurobiológiai modellje. Psychiatria Hungarica. 2004 9(4):276-309
- VARGA Rita (2014): Sigmund Freud es Otto Weininger „vitája” az antiszemitizmus és a lélektan megítéléséről. ELPIS. 2014/2.69-78.
- WEININGER O (2009).: Notesz, levelek egy barátához. Qandom Kiadó Budapest. 2009. 27-29.
- WEININGER O (1913).: Nem és Jellem - Elvi tanulmány Bp. Dick Manó kiadása. Fordította: Gábor Andor. 1913.
- YOUNG, Robert M (1990).: Mind, Brain, and Adaptation in the Nineteenth Century: Cerebral Localization and Its Biological Context from Gall to Ferrier. Oxford University Press. <http://human-nature.com/mba/mba1.html>